

Ольга АВРАМОВА¹

ПРИНЦИП НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Визначено та надано характеристику принципу найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання в умовах воєнного стану. Принцип найкращих інтересів дитини розкривається у широкому та вузькому сенсі. У широкому розумінні цей принцип застосовується до всіх правовідносин, у яких бере участь дитина, а ось у вузькому — лише до сімейних правовідносин. Наголошено, що не існує винятків у правовідносинах, у яких учасником є дитина, щодо застосування принципу найкращих інтересів дитини. Завжди варто використовувати індивідуальний підхід до потреб дитини під час визначення її місця проживання. При цьому можливість участі дитини у визначенні її найкращих інтересів не прив'язана до певного її віку, а залежить від свідомого розуміння обставин власного життя. Рішення щодо зміни місця проживання дитини має бути адаптовано до кожної дитини. Розглянута проблематика щодо примусової евакуації дітей. Ці правовідносини не належать до сфери сімейно-правових відносин через те, що є втручання держави для забезпечення безпеки, життя та здоров'я дитини. Визначено, що внаслідок воєнного стану справи щодо визначення місця проживання дитини ви-

¹ докторка юридичних наук, доцентка, головна наукова співробітниця відділу правової взаємодії бізнесу та держави, Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, oeavramova@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1941-9894>.

йшли за межі сімейно-правових спорів. Зроблено висновок, що місце проживання дитини є елементом її автономії. Тому це питання має чутливість та вимагає поваги при втручанні, яке можливе з боку батьків, інших членів сім'ї чи держави. Вторгнення в автономію дитини має супроводжуватися повагою до гідності, індивідуальності дитини, а тому може бути виправдано лише за наявності вагомих обставин, чинників щодо необхідності зміни проживання дитини. Тому під час визначення місця проживання дитини необхідно здійснювати оцінку того, як порушення звичного способу життя дитини, зокрема розлука з сім'єю, школою чи однолітками, може спричинити психологічний стрес, вплинути на загальний розвиток та соціальну адаптацію дитини. Тобто під час визначення нового місця проживання дитини мають визначатися вагомі переваги щодо такої зміни.

Ключові слова: місце проживання, спори щодо дітей, житло, публічні інтереси, сімейні права, дитина.

Постановка проблеми. Визначення місця проживання дитини — це комплексна правова категорія, в якій простежується зіставлення приватних та публічних інтересів. Приватні інтереси охоплюють інтереси дитини, батьків, інших членів сім'ї, тоді як публічні інтереси полягають у забезпеченні демографічного розвитку та дотриманні принципу найкращих інтересів дитини. Первинність у цьому належить лише дитині. В умовах воєнного стану ці інтереси набувають особливої актуальності. На жовтень 2025 року, за даними Євростату, 4,3 млн громадян країн, які не входять до ЄС, тікали з України та мали тимчасовий статус захисту в ЄС. Громадяни України представляли понад 98,4 % бенефіціарів тимчасового захисту в ЄС. Дорослі жінки становлять 43,8 % бенефіціарів. Неповнолітні становили майже третину (30,8 %), тоді як дорослі чоловіки становили трохи більше чверті (25,5 %) від загальної кількості [1]. Отже, станом на 31 жовтня 2025 р. приблизно 1 324 400 українських дітей мали статус тимчасового захисту в ЄС. Поряд з цим в Україні посилюється зниження народження: так, у 2022 році народилося 104 905, а у 2025 р. — вже 86 795 [2]. Відомо, що низький рівень народжуваності створює загрозу довгострокового скорочення населення, скорочення робочої сили та зменшення кількості дітей, що впливає на економіку та соціальний сектор суспільства. Тому утворення безпечних та комфортних умов проживання та розвитку дитини в державі є одним із пріоритетних стратегічних напрямів державної політики.

Щодо визначення місця проживання дитини, в широкому розумінні, занепокоєння викликають дані ювенальних прокурорів. Так, станом на 04 червня 2025 р. за офіційною інформацією внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ загинула 631 дитина. Ще понад 1 975 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Найбільше дітей постраждало в таких областях: Донецькій — 646, Харківській — 495, Херсонській — 214, Дніпропетровській — 242, Київській — 146, Запорізькій — 185, Миколаївській —

120, Сумській — 142 [3]. Наведені дані та факти підкреслюють, що визначення місця проживання дитини в умовах війни вже виходить за межі розуміння сімейно-правових категорій. Ця дефініція може визначатися як у галузі цивільно-процесуального, житлового, адміністративного права, так і міжнародного гуманітарного права. Зокрема, визначення місця проживання дитини може бути предметом позовних вимог, житлового забезпечення внутрішньо переміщених осіб або надання тимчасового захисту. Тобто внаслідок воєнного стану визначення місця проживання як правова категорія набуло більш широкого змісту. При цьому основоположним під час визначення місця проживання дитини є принцип найкращих інтересів дитини. У п. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини встановлено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини [4]. Тобто принцип найкращих інтересів дитини є фундаментальним правовим стандартом, згідно з яким у всіх рішеннях та діях, що стосуються дитини, першочергову увагу необхідно приділяти добробуту, безпеці, розвитку та гідності дитини, а не інтересам дорослих чи держави. Враховуючи наведене, можна окреслити, що проблематика визначення місця проживання в умовах воєнного стану набуває окремого змісту та потребує комплексного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навколо найкращих інтересів дитини, визначення її місця проживання в юридичній науці точиться жвава дискусія. Так, у 2025 році була захищена дисертація О. В. Ступак «Принцип «найкращі інтереси дитини» у цивільному судочинстві України», в якій авторка доводить пріоритет визначення незмінного місця проживання дитини й обґрунтовано можливість застосування судами спільної фізичної опіки (коли дитина у визначений судом регулярний часовий період змінює місце проживання з кожним з батьків) винятково як крайнього заходу [5, с. 27]. Л. В. Красицька справедливо зазначає, що в період воєнного стану забезпечення найкращих інтересів дитини також залишається основним чинником, який враховується для врегулювання суспільних відносин, хоча при цьому забезпечується не тільки право матері, а й батька на особисте виховання дитини [6, с. 53, 54]. К. М. Аніщенко вказує, що право батьків на визначення місця проживання дитини є похідним від прав дитини. Похідний характер означає відсутність пріоритету інтересів батьків над інтересами дитини та переважність права захисту прав дитини [7, с. 128]. Н. В. Добрянська розкриває зміст практики ЄСПЛ щодо визначення найкращих інтересів дитини. Зокрема в практиці ЄСПЛ сформульовано декілька постулатів щодо змісту принципу врахування найкращих інтересів дитини під час визначення місця її проживання: визначити вплив зміни місця проживання дитини; майновий стан батьків не повинен мати вирішального значення, якщо кожен з батьків може забезпечити належний догляд за дитиною, натомість значення має емоційний зв'язок з

батьками, іншими членами сім'ї; українські суди повинні ретельно перевіряти всі обставини справи [8, с. 57]. Наведені позиції дослідників є підґрунтям для подальшого наукового пошуку сталих юридичних конструкцій. Так, частково розкрито зіставлення інтересів під час визначення місця проживання дитини, також визначення місця проживання дитини в широкому та вузькому сенсі, виявити вплив воєнного стану на ці відносини. Отже, характеристика принципу найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання дитини в умовах воєнного стану є актуальним напрямом та має розв'язуватися із використанням методології юридичної науки та практики правозастосування.

Мета статті полягає у визначенні принципу найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання в умовах воєнного стану. Досягнення цієї мети можлива при розкритті таких завдань: розкрити зміст найкращі інтереси дитини в аспекті визначення її місця проживання; з'ясувати зіставлення приватних та публічних інтересів у цих відносинах із урахуванням первинності інтересів дитини; виявити подальші напрями наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «забезпечення найкращих інтересів дитини» закріплений у абз. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства»: «дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити» [9]. У цій статті визначено методологічний підхід до розкриття змісту цих інтересів.

Логіко-послідовний аналіз тексту цієї норми дозволяє виокремити такі положення:

- 1) не існує винятку у правовідносинах, в яких учасником є дитина, щодо застосування принципу найкращих інтересів дитини;
- 2) індивідуальність підходу до потреб дитини під час визначення її інтересів;
- 3) участь дитини у визначенні її найкращих інтересів не прив'язана до певного віку.

Натомість вона оцінюється на основі рівня розвитку дитини та її здатності самостійно висловлювати власну думку відповідно до міжнародних стандартів, зокрема ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, яка гарантує право дитини брати участь у прийнятті рішень, що її стосуються [4]. Тобто засада первинності інтересів дитини поширюється на всі правовідносини; інтереси дитини мають первинний характер, тоді як інші інтереси мають похідне значення від цього; інтереси дитини не мають формалізованого характеру, а визначаються і кожному конкретному випадку залежно від індивідуальності дитини, що є частиною її автономії як суб'єкта права; інтереси дитини встановлюються системою засобів, зокрема серед них є встановлення думки дитини. Думка дитини (це усвідомлено висловлена позиція

дитини) є елементом реалізації її автономії та правоздатності, а її врахування є складовою принципу забезпечення найкращих інтересів дитини. Тому рішення щодо зміни місця проживання дитини має бути адаптовано до кожної дитини.

У Загальному коментарі № 14 (2013) щодо права дитини на приділення першочергової уваги найкращим інтересам дитини (п. 1 ст. 3) встановлено, що концепція найкращих інтересів дитини є складною та гнучкою, а її зміст необхідно визначати в кожному конкретному випадку. Її слід коригувати та визначати в індивідуальному порядку, відповідно до конкретної ситуації відповідної дитини або дітей (п.п. 32, 34 Коментарю) [10]. Це є базисом пластики моделювання як судового рішення, так і інших рішень органів державної влади задля забезпечення прав дитини. Водночас концепція найкращих інтересів дитини хоча і визнана однією з найважливіших концепцій у контексті захисту прав дітей, її застосування на практиці виявилось однією з найскладніших для її реалізації [11, с. 186].

У судовій практиці України принцип найкращих інтересів дитини застосовується при розгляді сімейних спорів, зокрема щодо визначення місця проживання дитини. Так, у Постанові КЦС ВП від 14 березня 2025 р. у справі № 527/955/24 встановлено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які, за своєю природою та важливістю, мають переважати над інтересами батьків (п. 54) [12]. Ця засада (засада рівноваги) застосовується для забезпечення прав дитини та її добробуту. Батьки рівні у своїх правах щодо визначення місця проживання дитини. Водночас у судовій практиці неодноразово виникала презумпція «на користь матері», яка з часом була спростована [13].

У Постанові КЦС ВП від 04 серпня 2021 р. № 654/4307/19 визначено, що правовідносини щодо визначення місця проживання дитини є чутливими, а тому якщо існує спір, то такі обставини підлягають оцінці: погляди дитини, індивідуальність дитини, збереження сімейного оточення і підтримання відносин, піклування, захист і безпека дитини, вразливий стан та необхідність постійного догляду, право дитини на здоров'я, ставлення батька до виконання своїх батьківських обов'язків протягом всього життя дитини, піклування батька про дитину, особисту прихильність дитини до батька, відносини між дитиною і батьком, тривалий строк проживання дитини з бабою, ставлення самої дитини до батька, психологічний стан дитини у разі повернення до батька, з яким дитини не проживала від народження, встановлення перехідного періоду, бажання співпрацювати заінтересованих осіб [14]. Цей перелік обставин не є вичерпаним. Крім того, доцільно виокремлювати таку засаду, як чутливість до життєвих обставин дитини. Її варто враховувати під час прийняття будь-яких рішень щодо зміни місця проживання дитини. Тобто необхідно здійснювати оцінку того, як порушення звичного способу життя дитини, зокрема розлука з сім'єю, школою чи однолітками, може спричинити психологічний стрес, тривогу, почуття невпевненості та дискомфорту, а також може вплинути на загальний розвиток та соціальну адаптацію дитини.

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що концепція найкращих інтересів дитини передбачає чутливість правовідносин щодо забезпечення прав дитини; індивідуальність, а отже, неможливість формалізувати усі відносини за єдиним стандартом; інтереси дитини є переважними над інтересами батьків. При цьому цей принцип застосовується у сімейних відносинах. Його поширення на житлові або інші цивільні правовідносини є відкритою дискусією. Так, у Законах України «Про основні засади житлової політики» [15], «Про іпотеку» [16] не визначено переваги найкращих інтересів дитини над іншими приватноправовими інтересами. Сучасна судова практика Верховного Суду не містить чіткої правової позиції, в якій принцип «найкращих інтересів дитини» прямо застосовується щодо виселення дитини, зокрема з іпотечного житла. При цьому принцип найкращих інтересів дитини, закріплений у ст. 3 Конвенції про права дитини, є обов'язковим орієнтиром для всіх органів влади [17]. Тому принцип найкращих інтересів дитини є не лише питанням юридичного формалізму, а й потребує структурної трансформації, зміцнення інституційної спроможності та суспільних змін [18, с. 134].

Найкращі інтереси дитини повинні бути пріоритетним міркуванням для всіх [11, с. 200]. В умовах воєнного стану в Україні виникла нагальна потреба в публічному втручанні щодо визначення місця проживання дітей, які проживають на територіях активних та можливих воєнних (бойових) дій. Наприклад, у Порядку проведення евакуації в разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841, закріплено, що з метою захисту дітей, які перебувають на територіях можливих бойових дій, територіях активних бойових дій та територіях активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, в умовах воєнного стану обласні військові адміністрації за погодженням з органами військового командування та Координаційним штабом з проведення евакуаційних заходів можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації у примусовий спосіб дітей з їхніми батьками, особами, які їх замінюють, або іншими законними представниками відповідно до Сімейного кодексу України [19]. Наведене публічне втручання щодо визначення місця проживання дитини спрямоване на захист права дитини на життя та забезпечення публічних інтересів у рамках принципу найкращих інтересів дитини. Крім того, 10 лютого 2026 р. Верховна Рада України більшістю у 259 голосів народних депутатів України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань проведення евакуації, розміщення та життєзабезпечення евакуйованого населення, забезпечення захисту дітей, які перебувають у населених пунктах, розташованих на територіях активних та можливих воєнних (бойових) дій» [20]. Примусова евакуація дітей не належить до сфери сімейно-правових відносин через те, що є втручання держави задля забезпечення безпеки, життя та здоров'я дитини.

При примусовій евакуації принаймні один з батьків зобов'язаний супроводжувати дитину під час евакуації та не має права відмовлятися від участі, оскільки це є важливим для забезпечення безпеки дитини. Крім

того, необхідно враховувати положення ст. 166 Кримінального кодексу України, згідно з якою батьки або інші законні опікуни можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною [21]. Згідно із ч. 2 ст. 150 Сімейного кодексу України батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток [22]. Це безпосередньо пов'язано з їхніми обов'язками щодо захисту життя та здоров'я дитини під час воєнного стану, зокрема і щодо визначення її безпечного місця проживання.

Звернемо увагу, що у Керівництві щодо гуманітарної евакуації цивільного населення в Україні з урахуванням особливостей дітей, опублікованому Глобальним кластером захисту 03 липня 2024 р., передбачено, що гуманітарна евакуація повинна проводитися з урахуванням найкращих інтересів дитини, а дітей та їхніх опікунів не слід розлучати проти їхньої волі. Тому доцільно вживати заходи для запобігання розлученню дітей з батьками, опікунами чи іншими родичами, а у випадках ненавмисного розлучення необхідно забезпечити механізми реєстрації, ідентифікації та швидкого возз'єднання сім'ї. Дітей можна розлучати лише як крайній захід, на якомога коротший термін і лише якщо це відповідає найкращим інтересам дитини. Розлучених дітей не можна поміщати під опіку, а їхні права на захист та доступ до правосуддя мають бути гарантовані [23]. Приймаючи це до уваги, варто наголосити, що втручання держави в умовах війни у сферу чутливих інтересів сімейних відносин має моральне підґрунтя та практичний сенс. Іноді батьки через психологічний стрес, скрутне фінансове становище, хворобу чи інші обставини не завжди здатні самостійно організувати безпечну евакуацію та гарантувати єдність сім'ї. В Україні вже були випадки, коли діти евакуювалися під обстрілом або намагалися самостійно покинути окуповані території разом з батьками. За таких обставин будь-які зволікання чи недооцінка ризиків створюють пряму загрозу життю та здоров'ю дитини, що робить втручання держави необхідним та пріоритетним. Так, депутати Європарламенту закликають надати дітям, які рятуються від війни в Україні, захист та допомогу [24].

Внаслідок воєнного стану справи щодо визначення місця проживання дитини вийшли за межі сімейно-правових спорів. Вони набувають більш комплексного змістовного наповнення. Так, у Постанові КЦС ВС від 31 липня 2024 р. справа № 760/18630/22 визначено, що внаслідок того, що дитина проживала в Україні та є громадянкою України, на час звернення до суду з цим позовом та відкриття провадження у справі не проживала в Україні нетривалий проміжок часу, її звичайним місцем проживання залишалася Україна, тому поширюється юрисдикція судів України на спір щодо визначення місця проживання малолітньої дитини, незважаючи на те, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України мати з дитиною виїхали до Республіки Польщі [25]. Ця справа свідчить, що Україна залишається місцем звичайного проживання дитини, навіть якщо дитина тимчасово проживає за кордоном у зв'язку з воєнними діями. Тобто найкращі інтереси дитини були виокремлені з обставин фактичного середовища, в якому дитина проживала протягом тривалого періоду, а не лише

під час тимчасового перебування за межами країни. Водночас якщо дитина проживала більшість свого життя в країні, де отримала тимчасовий захист, то це варто враховувати і під час визначення її місця проживання. Зокрема, в 2022 році дитині було 2 роки, а в 2026 році вже 6 років, тобто фактично більшу частину свого свідомого життя вона прожила в державі тимчасового перебування; ігнорування цієї обставини може суперечити принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

Узагальнюючи, можна визначати, що принцип найкращих інтересів дитини можна розуміти як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому значенні цей принцип застосовується до всіх правовідносин, у яких бере участь дитина. Зокрема, допустимим є публічне вручення за обов'язкової евакуації. У вузькому розумінні цей принцип застосовується переважно у сімейних спорах, наприклад, між батьками або іншими членами сім'ї, щодо визначення місця проживання дитини.

Висновки. Принцип найкращих інтересів дитини під час визначення її місця проживання в умовах воєнного стану набув розширеного тлумачення. Визначено, що засадами цього принципу є перевага інтересів дитини над інтересами батьків та інших членів сім'ї; індивідуальності дитини; рівноваги прав батьків щодо визначення місця проживання їхньої дитини; чутливість обставин, які необхідно враховувати при припущенні зміни проживання дитини, що тягне розірвання соціальних зв'язків, звичок, матеріального забезпечення; допустимість публічного втручання в надзвичайних обставинах задля збереження життя та здоров'я дитини.

Зміст принципу найкращих інтересів дитини в аспекті визначення її місця проживання — це система правових, соціальних, психологічних, економічних критеріїв щодо встановлення індивідуальності дитини, її індивідуальних потреб та можливостей щодо збереження чи зміни місця проживання. Місце проживання дитини є елементом її автономії, що вимагає поваги при втручанні в цю чутливу сферу. Втручання можливе з боку батьків, інших членів сім'ї чи держави. Вторгнення в автономію дитини має супроводжуватися повагою до гідності, індивідуальності дитини, а тому може бути виправдано лише при наявності вагомих обставин, чинників щодо необхідності зміни проживання дитини. Тому під час вирішення питання про зміну місця проживання дитини має бути встановлено наявність переконливих і належно обґрунтованих переваг такої зміни, які свідчать про її відповідність найкращим інтересам дитини. Сам факт можливості зміни місця проживання не є достатнім. Необхідно доводити, які саме конкретні переваги дитина отримує від цього, зокрема захист від сімейного насильства, набуття здорового середовища проживання тощо.

Зіставляючи приватні та публічні інтереси в правовідносинах щодо визначення місця проживання дитини, важливо, щоб приватні інтереси були пов'язані, перш за все, з правами дитини на безпечне та здорове проживання, правами батьків на спілкування з дитиною, іншими членами сім'ї тощо. Натомість публічний інтерес повинен полягати в забезпеченні безпеки дитини, збереженні її життя та здоров'я.

У цій сфері залишається проблематика щодо подальших напрямів наукових досліджень, зокрема розроблення системи критеріїв оцінки найкращих інтересів дитини в умовах війни та транскордонного переміщення.

Список використаних джерел

1. Temporary protection for 4.3 million in October (10.12.2025). *Eurostat*. URL: <https://t.ly/CM4Fq>.
2. There are three deaths for every newborn (18.07.2025). *Opendatobot*. URL: <https://t.ly/hVZil>.
3. Ювенальні прокурори: 631 дитина загинула в Україні внаслідок збройної агресії РФ (04.06.2025). *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://t.ly/WtIWh>.
4. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/BsYLA>.
5. Ступак О. В. Принцип «найкращі інтереси дитини» у цивільному судочинстві України. Дис. ... д-ра філософії : 081 Право / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2025. 267 арк.
6. Красицька Л. В. Здійснення та захист права батька на особисте виховання дитини. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Харків, 20 травня 2022 р.). Харків, 2022. С. 51–56.
7. Аніщенко К. М. Засади визначення місця проживання дитини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 124–128. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/28>.
8. Добрянська Н. Встановлення місця проживання дитини Європейським судом з прав людини. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 1. С. 51–59. [https://doi.org/10.31617/32024\(132\)04](https://doi.org/10.31617/32024(132)04).
9. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 р. № 2402–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/n6VaR>.
10. General comment № 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). *United Nations*. URL: <https://t.ly/kTZaX>.
11. Bobokhidze M. The Concept of the “Best Interests” of the Child and its Application in Family Affairs. *Caucasus Journal of Social Sciences*. 2017. № 10 (1). С. 181–203. <https://doi.org/10.62343/cjss.2017.165>.
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.03.2025 р. у справі № 527/955/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/JytZd>.
13. Ступак О. Принцип «найкращі інтереси дитини» у цивільному судочинстві України. *Судова влада України*. URL: <https://t.ly/-3kt4>.
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 04.08.2021 у справі № 654/4307/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/HcDOh>.
15. Про основні засади житлової політики. Закон України від 13.01.2026 р. № 4751–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/iSpmw>.
16. Про іпотеку. Закон України від 26.04.2001 р. № 2402–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/6cVzG>.

17. Принцип найкращих інтересів дитини має визначати кожне рішення у справах, що стосуються дітей — суддя ВС у КЦС (26.11.2025; 12:29). *Верховний Суд*. URL: <https://t.ly/DbUyT>.
18. Aziz M., Mery L., Basuki S. H. A. Children's Rights in Family Law: Comparative Insights into Best Interests Principles. *Legalis. Journal of Law Review*. 2025. № 3 (3). С. 125–136. <https://doi.org/10.61978/legalis.v3i3.812>.
19. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/slkw6>.
20. Евакуація населення з територій активних та можливих воєнних (бойових) дій: Верховна Рада прийняла Закон (10.02.2026; 15:25). *Верховна Рада України*. URL: <https://t.ly/4CO6>.
21. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/xUt5R>.
22. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/fVU8f>.
23. Guidance on Humanitarian Evacuations of Civilians in Ukraine with Special Considerations for Children (03.07.2024). *Global Protection Cluster*. URL: <https://t.ly/JHySC>.
24. Ukraine: EU must protect all children fleeing the war (07.04.2022; 12:30). *European Parliament*. URL: <https://t.ly/m2V9q>.
25. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 31.07.2024 р. у справі № 760/18630/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120785009>.

Декларації:

Робота виконана в межах науково-дослідної теми «Приватноправові засади реалізації житлової політики в умовах євроінтеграції» 0123U100003 Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Конфлікт інтересів відсутній.

Штучний інтелект було використано задля мовного редагування тексту (стиль, граматика, переклад), покращення формулювань без зміни змісту.

Авторкою самостійно здійснено дослідження, зокрема постановка проблематики, формулювання актуальності, проведення аналізу останніх досліджень, виклад основного матеріалу та висновки. Усі оригінальні ідеї є авторськими. Новизна роботи є повністю авторським здобутком.

Надійшла до редакції 02.02.2026
Прийнята до друку 08.03.2026

Оприлюднена онлайн 13.03.2026
Опублікована 30.03.2026

Olga AVRAMOVA

(Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Sciences of Ukraine)

The Principle of the Best Interests of the Child in Determining the Child's Place of Residence under Martial Law

The article defines and characterises the best interests of the child principle in determining the child's place of residence under martial law. The principle of the best interests of the child is examined in both a broad and a narrow sense. In its broad interpretation, the principle applies to all legal relationships involving a child, whereas in its narrow sense it pertains exclusively to family law relations. It is emphasised that there are no exceptions to the application of the principle of the best interests of the child in any legal relationship where a child is a participant. An individualised approach to the child's needs should always be applied when determining the child's place of residence. At the same time, the possibility of a child's participation in determining his or her best interests is not strictly linked to a specific age, but rather depends on the child's conscious understanding of the circumstances of his or her own life. Decisions regarding a change of the child's place of residence must be tailored to the individual child. The issue of the forced evacuation of children is also examined. Such legal relations do not fall within the scope of family law, as they involve state intervention to ensure the child's safety, life, and health. It is established that, as a consequence of martial law, cases concerning the determination of a child's place of residence have extended beyond the traditional scope of family law disputes. It is concluded that a child's place of residence constitutes an element of the child's autonomy. Therefore, this issue is particularly sensitive and requires respect when parents, other family members, or the state interfere. Any intrusion into a child's autonomy must be accompanied by respect for the child's dignity and individuality and may be justified only where compelling circumstances necessitate a change of residence. Accordingly, when determining a child's place of residence, it is essential to assess how disruption to the child's habitual way of life — such as separation from family, school, or peers — may cause psychological stress and affect the child's overall development and social adaptation. Thus, a decision to establish a new place of residence must be supported by substantial and well-grounded advantages that clearly justify such a change.

Keywords: *place of residence, child custody disputes, housing, public interests, family rights, child.*